

ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE

U OBLASTI PREVENCIJE
I SUZBIJANJA RODNO
ZASNOVANOG NASILJA
U BOSNI I HERCEGOVINI

ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE

**U OBLASTI PREVENCIJE I SUZBIJANJA RODNO
ZASNOVANOG NASILJA U BOSNI I HERCEGOVINI**

Naslov: ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE U OBLASTI PREVENCIJE I SUZBIJANJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Autorica: Tea Pokrajčić

Dizajn i prelom: Dajan Špirić

Izdavač: Helsinški parlament građana Banja Luka

Godina: 2024.

Ovaj materijal je potpuno ili delimično finansiran od strane UK International Development i Fondacije Kvinna till Kvinna, koje se ne moraju nužno slagati sa mišljenjima izraženim u njemu. Autor/ica je jedini odgovoran za sadržaj.

This material is completely or partly financed by UK International Development and The Kvinna till Kvinna Foundation, that do not necessarily agree with the opinions expressed within. The author alone is responsible for the content.

ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE

U OBLASTI PREVENCIJE I SUZBIJANJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Nasilje nad ženama i djevojčicama jedan je od globalno najrasprostranjenijih oblika kršenja ljudskih prava. Ovo nasilje uključuje povrede prava na život, slobodu, sigurnost te fizički, psihički i seksualni integritet pojedinki. Alarmantno je da svake 11 minute jedna žena ili djevojčica bude ubijena od strane intimnog partnera ili člana porodice¹. Ekonomski problemi i krizne situacije dodatno pogoršavaju situaciju, povećavajući slučajeve fizičkog i psihičkog nasilja². Uz to, žene i djevojke suočavaju se s rastućim problemom cyber nasilja, uključujući govor mržnje, seksualno uhođenje i uznemiravanje na mrežama, objavljivanje pornografije bez pristanka žrtve i druge oblike digitalnog nasilja.

Efikasna borba protiv nasilja nad ženama zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje adekvatnu i sveobuhvatnu kriminalizaciju takvih ponašanja, uspostavljanje odvratajućeg sistema kazni, zaštitu žrtava i osiguranje pristupa pravdi. Neophodno je poboljšati povjerenje u pravosudni sistem, profesionalnost pristupa odgovornih lica, te osigurati adekvatnu i besplatnu pravnu i psihološku pomoć žrtvama.

Nasilje nad ženama u Bosni i Hercegovini

Nasilje nad ženama u Bosni i Hercegovini ozbiljan je društveni problem nastavlja eskalirati. U Bosni i Hercegovini sedam žena ubijeno je u prvoj polovini 2024. godine, zajedno s dvoje djece. U proteklih deset godina, do kraja novembra 2023. godine, ubijeno je najmanje 70 žena³. Od tih slučajeva, 29 je rezultiralo presudama s kaznama zatvora od 3,5 do 40 godina, a 29 počinitelja izvršilo je samoubistvo⁴. Iako predstavljeni podaci jasno ukazuju na ozbiljnost problema, stvarni obim nasilja

1 Dženana Radončić, "Zaštita žena od nasilja u pravosudnom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine" (Centar ženskih prava, 2023), <https://cenppz.org.ba/wp-content/uploads/2023/11/Analiticki-izvjestaj-290x180-knjizni-2023-09-15.pdf>.

2 Ibid.

3 Meliha Sendić Tea Pokrajčić, "PUT KA SMANJENJU RODNO ZASNOVANOG NASILJA; IMPLEMENTACIJA ISTANBULSKE KONVENCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI," (Alumni Foundation Council of Europe in Bosnia and Herzegovina, July 2024).

4 Ibid.

.....

premašuje prikazane podatke i ostaje neutvrđen, što zbog nedostatka dosljednog prijavljivanja nasilja, što zbog nepostojanja službene evidencije o femicidu.

Za mnoge žene u BiH, dom predstavlja najopasnije mjesto. Više od jedne trećine femicida i pokušaja femicida događa se u domu žrtve, često nakon dugotrajnog zlostavljanja⁵. Počinitelji su najčešće bivši ili sadašnji intimni partneri⁶, što naglašava potrebu za poboljšanjem zaštitnih mehanizama i reakcija institucija. Nedostatak odgovarajuće reakcije često pogoršava nasilje, čime se nasilnici ohrabruju i nastavljaju sa svojim postupcima. Žene koje pokušavaju napustiti nasilnike često postaju meta još ekstremnijeg nasilja. Ova vrsta eskalacije nasilja koja završava femicidom dokaz je postojanja sistemskih nedostataka u pristupu zaštititi žena.

I pored napora za unapređenje pravnog i institucionalnog odgovora na nasilje nad ženama, još uvijek postoje značajni izazovi. Glavni problemi su nedostatak sveobuhvatnog pristupa i funkcionalne koordinacije među relevantnim subjektima u sistemu zaštite. Adekvatnost kaznene politike često je upitna zbog primjene blage kaznene politike i uslovnih osuda, što može dovesti do ponovnog počinjanja istih ili novih krivičnih djela. Preporuke GREVIO⁷ komiteta naglašavaju važnost proaktivnog prikupljanja dokaza i stroge zaštite žrtava.

Djeca koja svjedoče nasilju često ostaju neprepoznata kao žrtve, iako su prisutna tokom nasilja i često pokušavaju da zaštite majku. Također, nedostaju adekvatne procjene rizika i protokoli između institucija, što dodatno otežava situaciju. Femicid, kao specifičan oblik ubistva, motivisan mržnjom prema ženama ili pokušajem da se žene drže u podređenom položaju, zahtijeva hitnu i sistemsku reakciju. Potrebno je unaprijediti zakonodavni okvir, educirati javnost o štetnosti nasilja i osigurati efikasne mehanizme zaštite žrtava. Sveobuhvatan pristup koji uključuje reformu zakonodavstva, podršku žrtvama i edukaciju ključan je za stvaranje sigurnijeg okruženja za sve građanke Bosne i Hercegovine.

5 Ibid.

6 Podaci pokazuju da je 83% žena ubijenih u BiH stradalo od ruke članova svojih porodica. Vidjeti: Meliha Sendić Tea Pokrajčić, "PUT KA SMANJENJU RODNO ZASNOVANOG NASILJA; IMPLEMENTACIJA ISTANBULSKE KONVENCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI," (Alumni Foundation Council of Europe in Bosnia and Herzegovina, July 2024).

7 GREVIO je ekspertska gupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koja prati primjenu Istanbulske konvencije od strane članica. Nadležnosti GREVIO komiteta propisane su članom 66 Istanbulske konvencije: *GREVIO komitet ocjenjuje napredak, identifikira izazove i daje preporuke za poboljšanje provedbe konvencije. GREVIO komitet redovno priprema izvještaje koji ocjenjuju napredak Bosne i Hercegovine u provedbi Istanbulske konvencije.*

Međunarodni i domaći zakonski okvir za suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini

Međunarodni standardi o prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama, koji proizlaze iz međunarodnih i regionalnih instrumenata o ljudskim pravima, direktno su primjenjivi u pravnom okviru Bosne i Hercegovine primjenom člana II, stav 1. Ustava BiH.

Bosna i Hercegovina je potpisnica ključnih međunarodnih i regionalnih sporazuma, kao što su Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Konvencija Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), te Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLP). Kao potpisnica ovih instrumenata, Bosna i Hercegovina, zajedno sa svim svojim administrativnim jedinicama obavezna je osigurati zaštitu od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, osigurati pravo na pravično suđenje i privatni život te zaštititi građane od diskriminacije na osnovu spola, uključujući i rodno zasnovano nasilje.

Bosna i Hercegovina je u proteklih 20 godina naizgled ostvarila napredak u razvoju pravnog okvira za rodnu ravnopravnost, ali još uvijek postoje izazovi u usklađivanju formalnopravnog okvira sa stvarnim društvenim praksama. Osim toga, značajnu prijetnju ostvarenim pomacima u posljednje vrijeme predstavljaju i rastući antirodni pokreti koji imaju značajan odraz na zakonodavstvo, javne politike i društvenu percepciju ovog problema. Iako Ustav BiH sadrži principe ravnopravnosti i zabrane diskriminacije, uključujući zabranu diskriminacije po osnovu pola (član II/4), CEDAW komitet⁸ je ukazao na ograničenja te definicije⁹.

Bosna i Hercegovina je 2013. godine sukladno postupku propisanom Zakonom o zaključenju međunarodnih ugovora pristupila Konvenciji o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – Istanbulskoj konvenciji. Konvencija je ratificirana u novembru iste godine, a stupila je na snagu i u odnosu na BiH se primjenjuje od 1.8.2014. godine. Bosna i Hercegovina nije stavila niti jednu rezervu kojom bi eventualno isključila primjenu fakultativnih odredbi Konvencije,

8 UN Komitet za eliminaciju diskriminacije prema ženama

9 Adrijana Hanušić Bećirović et al., "Alternativni CEDAW izvještaj: Izvještaj organizacija civilnog društva o provedbi Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena u Bosni i Hercegovini 2019–2023," n.d., https://hcabl.org/wp-content/uploads/2023/11/Izvjestaj19_23web.pdf.

.....

nit je priložila bilo kakvu deklaraciju u odnosu na primjenu pojedinih odredbi Konvencije.

Zakon o ravnopravnosti spolova BiH prati odredbe Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i predstavlja osnovu za uspostavljanje institucionalnih mehanizama rodne ravnopravnosti, a Zakon o zabrani diskriminacije dodatno jača ovaj okvir.

Izveštaj Evropske komisije za 2023. godinu¹⁰ preporučuje vlastima BiH da u narednoj godini harmonizuju zakonodavstvo u vezi s nasiljem u porodici i rodno zasnovanim nasiljem prema međunarodnim standardima i da usklade zakone sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Sistematski nedostaci u odgovoru na rodno zasnovano nasilje zahtijevaju hitne zakonske izmjene kako bi se uskladile sa Istanbulskom konvencijom, te poboljšanje prikupljanja podataka i uspostavljanje efikasnih mehanizama monitoringa i odgovornosti.

Na državnom nivou, usvojen je Gender akcioni plan BiH za period 2023 - 2027, koji prepoznaje sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici kao prioritet¹¹. Iako je unaprijeđena krivičnopravna zaštita, postojeći zakoni još uvijek nisu u potpunosti usklađeni s Istanbulskom konvencijom. Republika Srpska povukla je iz procedure novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama kojim se vršilo usklađivanje zakonodavnog okvira sa principima postavljenim u Istanbulskoj konvenciji. U Federaciji BiH procesi usklađivanja sa Istanbulskom konvencijom su trenutno aktivni, međutim nedovoljno brzi i transparentni¹².

BiH još uvijek nema jedinstvenu bazu podataka o svim oblicima nasilja nad ženama na državnom nivou, a prikupljanje podataka je nekonzistentno. U Republici Srpskoj, podaci o rodno zasnovanom nasilju redovno se objavljuju i obuhvataju relevantne parametre preporučene od strane međunarodnih tijela. U Federaciji BiH, prikupljanje podataka varira među kantonima, što otežava analizu i ujednačeno zbirno predstavljanje.¹³

10 "Bosnia and Herzegovina Report 2023," European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR), n.d., https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina-report-2023_en.

11 "GENDER AKCIONI PLAN BIH ZA PERIOD 2023-2027. GODINE" n.d., <https://www.gcfbih.gov.ba/gender-akcioni-plan-bih-za-period-2023-2027-godine/>.

12 Federalno ministarstvo pravde oformilo je radne grupe te pripremio novi Prijedlog zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine kojim se vrši značajno usklađivanja sa principima IK, a trenutno se radi i na pripremi izmjena Kaznenog zakona FBiH koje bi trebale ići u istom smjeru.

13 "GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)," *Bosnia and*

Odgovorne institucije u BiH nedovoljno prepoznaju rodnu prirodu nasilja nad ženama i ne sprovode strateške mjere usmjerene na podizanje svijesti o uzrocima i posljedicama različitih oblika nasilja, posebno prema marginalizovanim grupama žena.

ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE U OBLASTI PREVENCIJE I SUZBIJANJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA U REPUBLICI SRPSKOJ

Pravni okvir za prevenciju i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Republici Srpskoj (RS) temelji se na međunarodnim obavezama Bosne i Hercegovine, uključujući Istanbulsku konvenciju i CEDAW, koje obavezuju BiH, odnosno njene entitete, na usklađivanje zakonodavstva i politika. Iako RS dijeli osnovne međunarodne standarde sa FBiH, postoje specifičnosti u zakonodavnom pristupu, tendencijama donosioca odluka i implementaciji politika koje su karakteristične za ovaj entitet.

Iako se nasilje tretira kao krivično djelo, u praksi postoji manjak rodno specifičnih pristupa koji bi adresirali specifične potrebe žena žrtava nasilja. Važeći zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske ne prepoznaje žene kao posebno osjetljivu kategoriju, iako su žene statistički najčešće žrtve nasilja u porodici. Krivični zakonik Republike Srpske predviđa strože kazne za ponavljajuće nasilja u porodici, ali se u praksi primjena zakona često suočava s problemima, uključujući dugotrajne sudske procese i blag pristup prema počiniteljima.

Poboljšana krivičnopravna zaštita od seksualnog uznemiravanja postignuta je izmjenama Krivičnog zakonika RS iz 2017. i 2023. godine. Krivično djelo "Polno uznemiravanje"¹⁴ sada se goni po službenoj dužnosti. Također, uvedena su dva kvalifikovana oblika: kada je žrtva u podređenom položaju ili je posebno ranjiva, te kada se uznemiravanje vrši putem interneta. Novo djelo je i "Zloupotreba fotografija i videozapisa polno eksplicitnog sadržaja"¹⁵, koje kriminalizuje dijeljenje takvog materijala bez pristanka. RS je 2017. godine usvojila značajne izmjene i dopune KZ RS, koje su dovele do kriminalizacije specifičnih oblika rodno zasnovanog nasilja

Herzegovina, November 8, 2022, <https://www.coe.int/conventionviolence>.

14 član 170 KZ RS

15 član 170a KZ RS

.....

kao što su prisilni brak, genitalno sakaćenje i uhođenje (proganjanje). Ove izmjene usklađene su sa preporukama Istanbulske konvencije, što predstavlja pozitivan korak naprijed u zakonodavnom okviru ovog entiteta. Za razliku od FBiH, gdje ova pitanja još uvijek nisu zakonski regulisana, RS je postavila pravni presedan u regulaciji ovih oblika nasilja, međutim sada, pod uticajem antirodnh pokreta, RS radi na ukidanju tih istih rješenja i pozitivnih iskoraka.

Narodna skupština RS usvojila je Nacrt zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama u oktobru 2023. Uvode se definicije nasilja nad ženama, femicida, te katalog prava žrtava. Hitne mjere zaštite, poput udaljenja iz stana, izriču se policijskom naredbom na 48 sati, a sud ih može produžiti do 30 dana. Žrtve imaju pravo na smještaj u sigurnu kuću bez obzira na mišljenje centra za socijalni rad, a SOS telefoni i sigurne kuće finansiraju se iz budžeta RS. Ovim nacrtom prepoznat je femicid kao „najteži oblik i posljedica nasilja prema ženama a koji je definiran kao svako lišenje života žene izvršeno, u potpunosti ili djelomično, zbog njene pripadnosti ženskom polu ili smrt žene koja je posljedica radnji nasilja prema njoj, bez obzira da li je osumnjičeni za radnje nasilja član porodice ili drugo lice“, proširen je predmet zakona na suzbijanje nasilja prema ženama, propisano je sprečavanje femicida kao najtežeg oblika i posljedice nasilja prema ženama, prepoznate su žene kao posebne žrtve nasilja, omogućen je nesmetan i besplatan pristup subjektima zaštite, propisan je poseban postupak izricanja i praćenja sprovođenja hitnih mjera zaštite i zaštitnih mjera, obaveza koordinacije postupanja svih subjekata zaštite od nasilja, te osnivanje Odbora za praćenje nasilja prema ženama i femicida u Republici Srpskoj.

Republički sekretarijat za zakonodavstvo dao je mišljenje da je zakon usaglašen sa Ustavom i pravnim sistemom Republike Srpske, a Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju RS dalo je mišljenje da je nacrt usklađen sa eu-acquis, sa Konvencijom o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koja prepoznaje strukturnu prirodu nasilja nad ženama kao rodno zasnovano nasilje, i izloženost žena i djevojčica većem riziku od rodno zasnovanog nasilja, kao i sa drugim relevantnim međunarodnim dokumentima¹⁶.

¹⁶ U obrazloženju Nacrta stoji da se istim vršilo usklađivanje sa sljedećim dokumentima: *(Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA); European Parliament Resolution of 8 October 2013 on Gendercide: the missing women? (2012/2273(INI); Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No. 210; Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence; Declaration on the Elimination of Violence against Women, ADOPTED 20 December 1993 by General Assembly resolution 48/104; Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence.*

.....

Usvajanje nacrtu zakona izazvalo je protivljenje konzervativnih organizacija¹⁷ koje tvrde da zakon uvodi “rodnu ideologiju” i prijeti tradicionalnim vrijednostima. Predsjednik RS podržao je te stavove, što je zaustavilo dalju proceduru donošenja zakona. Zakonodavci u RS, pod uticajem konzervativnih grupa, najavili su reviziju zakona kako bi se izbrisali termini “rod” i “rodni identitet”. Primjeri uključuju izmjene Krivičnog zakonika RS¹⁸ koje su još uvijek u fazi Nacrta i brisanje rodnog identiteta kao zaštićene karakteristike iz Protokola za zaštitu djece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 38/24 i 47/24) koji je uprkos diskriminatornim, nezakonitim i neustavnim odredbama i dalje na snazi.

Primjena zakonskog okvira u praksi

Iako zakonodavni okvir RS (još uvijek) obuhvata osnovne mjere zaštite i prevencije nasilja nad ženama, isti je nedovoljan a implementacija i dalje zaostaje zbog niza faktora. Problemi uključuju nedovoljnu koordinaciju između relevantnih institucija, ograničene resurse za pružanje podrške žrtvama, kao i društvene norme koje doprinose toleranciji nasilja nad ženama. Prema izvještajima nevladinih organizacija, žrtve nasilja često se suočavaju s neprijateljskim okruženjem u institucijama, nedostatkom povjerenja u sistem zaštite, te sporim ili neadekvatnim reakcijama policije i pravosuđa.

Činjenica da su i institucije dobro svjesne da zakonodavni okvir za zaštitu od nasilja u porodici i posebno nasilja prema ženama u RS nije adekvatan, jasno je vidljiva iz okolnosti da je oformljena radna grupa i da je izrađen i u prvom čitanju jednoglasno usvojen novi Nacrt zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama, koji je poslije prešutno povučen iz procedure¹⁹.

Iz prednjeg je evidentno da postojeći politički kontekst u RS karakteriše snažan

17 Udruženje građana Roditelji za prava djece; Društvo prijatelja manastira Hilandara; Kolo srpskih sestara; Krajiški kulturni centar Sveti Sava; Ravnogorski pokret otadžbine srpske – okrug Krajina; Srbski narodni pokret – Izbor je naš, Srbsko sabranje Baštionik; Udruženje građana Jadovni 1941; Udruženje guslara i epskih pjesnika Starac Vujadin; Udruženje porodica sa 4 i više djece grada Banjaluke; Fondacija Mir Božiji; Fondacija za porodicu; Humanitarno udruženje žena Duga; Društvo nastavnika srpskog jezika i književnosti; Konzervativni klub; Udruženje građana potkozarje kroz vrijeme; S.P.K.D. Prosvjeta O.O. Kozarska Dubica; Pravoslavno humanitarno udruženje Sveti Sava; Udruženje građana Sveti Vasilije Ostroški; S.P.K.D. Prosvjeta O.O. Srebrenica; Zadrubina knez Miroslav Humski.

18 “Komentari na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske - Kuća ljudskih prava,” Kuća Ljudskih Prava Banja Luka, June 27, 2024, <https://kucaljudskihprava.org/komentari-na-nacrt-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-krivicnog-zakonika-republike-srpske/>.

19 Hcabl, “Nasilje nad ženama i djecom je sastavni dio tradicionalne porodice?,” Helsinški Parlament Gradjana Banja Luka, May 17, 2024, <https://hcabl.org/nasilje-nad-zenama-i-djecom-je-sastavni-dio-tradicionalne-porodice/>.

.....

otpor prema uvođenju međunarodnih standarda i instrumenata za zaštitu ljudskih prava što dodatno komplikuje proces usklađivanja zakonodavstva sa međunarodnim normama i posljedično zaštitu žena. Napori da se implementiraju rodno osjetljive politike često se suočavaju s otporom, što rezultira nedostatkom adekvatnih mjera za borbu protiv nasilja nad ženama.

ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE U OBLASTI PREVENCIJE I SUZBIJANJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Krivični zakon Federacije BiH (KZ FBiH) predstavlja osnovni zakonodavni okvir za krivično procesuiranje nasilja nad ženama u ovom entitetu. U njemu su kriminalizovana različita djela nasilja, ali na rodno neutralan način, što znači da zakon ne prepoznaje specifičnu kategoriju nasilja nad ženama ili rodno zasnovanog nasilja. Kaznena politika se primjenjuje jednako bez obzira na spol žrtve, što nije u potpunosti usklađeno sa međunarodnim standardima, uključujući Istanbulsku konvenciju, koji preporučuju rodno osjetljive pristupe u regulaciji i suzbijanju nasilja.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH (ZZNP FBiH) predstavlja ključni pravni okvir koji reguliše zaštitu od nasilja u porodici u ovom entitetu. Ovaj zakon predviđa krivičnu odgovornost za sva djela nasilja u porodici i osigurava pravo žrtvama na slobodan i nesmetan pristup sudovima. Zakon inkorporira definiciju nasilja u porodici koja obuhvata fizičko, psihičko, seksualno, ekonomsko i emocionalno nasilje, ali u praksi se primjenjuje rodno neutralan pristup. Član 222. KZ FBiH inkorporira ovu definiciju i predviđa otežavajuće okolnosti u slučajevima kada nasilje rezultira smrtnim ishodom, s maksimalnim kaznama do 15 godina zatvora ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Unatoč postojanju zakonskog okvira, krivično zakonodavstvo FBiH ima ozbiljne nedostatke kada je u pitanju usklađenost sa međunarodnim standardima zaštite žena od nasilja. Na primjer, definicija silovanja u KZ FBiH nije u potpunosti usklađena sa standardima Istanbulske konvencije, koja zahtijeva da se svaki seksualni čin bez pristanka tretira kao silovanje. Također, određeni oblici rodno zasnovanog nasilja, poput prisilnog braka, genitalnog sakaćenja i proganjanja, nisu kriminalizovani u FBiH, što znači da žrtve tih djela ne mogu dobiti odgovarajuću zaštitu.

.....

Za razliku od Republike Srpske, koja je 2017. godine usvojila izmjene i dopune Krivičnog zakona koje kriminalizuju prisilne brakove, genitalno sakaćenje i uhođenje, FBiH još uvijek nije uskladila svoje zakone s ovim odredbama. To predstavlja ozbiljan propust u pružanju adekvatne pravne zaštite žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

Prijedlog zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Federaciji BiH iz 2024. godine značajno je usklađen sa standardima Istanbulske konvencije. Oba dokumenta naglašavaju potrebu sveobuhvatnih definicija, efikasne zaštite i podrške žrtvama te sistemskih mjera za sprečavanje nasilja. Usvajanje ovog zakona očekuje se krajem 2024. godine i omogućit će bolju pravnu pomoć i podršku žrtvama, poboljšati efikasnost reakcija nadležnih institucija, te osigurati bolju koordinaciju između policije, pravosuđa, centara za socijalni rad i NVO-a. Uvođenjem procjene rizika kod nasilja nad ženama spriječit će se eskalacija nasilja i femicida. Prijedlog zakona također unapređuje dostupnost specijaliziranih usluga, uključujući pravnu i psihološku pomoć te podršku djeci. Istanbulska konvencija precizno definira pojmove poput “nasilje nad ženama” i “nasilje u porodici,” a novi zakon proširuje definiciju članova porodice, uključujući partnere, djecu i druge srodnike. Također, zakon propisuje obavezu mjerodavnih lica da prijavljuju slučajeve nasilja, čime se osigurava pravovremena reakcija institucija.²⁰

Krivični zakon FBiH trenutno ne prepoznaje nasilje u intimnim vezama kao poseban oblik rodno zasnovanog nasilja, što zahtijeva daljnje usklađivanje s međunarodnim standardima. Definicija silovanja u FBiH također nije u potpunosti usklađena s Istanbulskom konvencijom, jer ne uključuje koncept izričite saglasnosti. Kaznena politika u predmetima nasilja nad ženama često je blaga, a sudovi neadekvatno tretiraju otežavajuće okolnosti, što dovodi do blagog sankcioniranja počinitelja.

Primjena zakonskog okvira u praksi

Iako postoje zakonski okviri, njihova primjena u praksi često nailazi na izazove, uključujući sporost u procesima donošenja zakona i manjak javne transparentnosti. Procesi usklađivanja zakona sa Istanbulskom konvencijom, poput izmjena KZ FBiH i donošenja novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, sporo napreduju,

20 Meliha Sendić Tea Pokrajčić, “PUT KA SMANJENJU RODNO ZASNOVANOG NASILJA; IMPLEMENTACIJA ISTANBULSKE KONVENCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI,” (Alumni Foundation Council of Europe in Bosnia and Herzegovina, July 2024).

što negativno utiče na dostupnost pravne zaštite žrtvama. Također, javne politike vezane za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja često su neadekvatne zbog nedostatka centraliziranih i koordinisanih podataka o prevalenciji nasilja nad ženama, što otežava izradu ciljanih i efektivnih strategija.

ANALIZA RASTUĆEG ANTIRODNOG POKRETA I NJEGOVE POSLJEDICE U BOSNI I HERCEGOVINI

Rastući antirodni pokret u Bosni i Hercegovini predstavlja ozbiljnu prijetnju napretku u oblasti ljudskih prava i rodne ravnoteže. Ovaj pokret, koji se protivi ostvarivanju i zaštiti rodnih prava, sve više utiče na zakonodavne i društvene procese u zemlji, a njegove posljedice postaju sve očiglednije, kao što je slučaj sa pokušajima brisanja rodno identiteta iz zakona u RS. Članci i izvještaji o ovoj temi ukazuju na značajan porast takvih stavova, posebno u entitetu Republika Srpska²¹.

RS nazaduje, Federacija BiH stagnira, a Brčko Distrikt pokazuje napredak. Ovi unutarnji dispariteti dodatno komplikuju situaciju i otežavaju koordinaciju i implementaciju uniformnih politika zaštite ljudskih prava.

Posljedice antirodno pokreta su duboko ukorijenjene u društvenom tkivu BiH. Diskriminacija i marginalizacija žena vodi ka povećanju društvene nesigurnosti i smanjenju pristupa pravdi za pogođene grupe. Ovaj trend stvara dodatne prepreke u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, čime se dodatno pogoršava stanje rodne ravnoteže u zemlji. Rastući antirodni pokret u Bosni i Hercegovini predstavlja ozbiljnu prijetnju napretku u zaštiti ljudskih prava. Samo koordiniranim i odlučnim akcijama moguće je osigurati sigurnije i pravednije društvo za sve građanke.

²¹ Za više informacija konsultovati:

Buka Portal, "Put od Luizijane do Republike Srpske možda ide preko Bijeljine," *6yka*, July 16, 2024, <https://6yka.com/kolumne/put-od-luizijane-do-republike-srpske-mozda-ide-preko-bijeljine/>.

Kurt, Senka. "DISKRIMINACIJA Vlada RS iz zakonodavstva briše rodni identitet." Interview.ba, June 22, 2024. <https://interview.ba/2024/06/22/diskriminacija-vlada-rs-iz-zakonodavstva-brise-rodni-identitet/>.

Kurt, Senka. "Arijana Lekić Fridrih, umjetnica i aktivistica: Klečavci mole Djevicu Mariju za patrijarhat." Interview.ba, August 9, 2024. https://interview.ba/2024/08/09/arijana-lekic-fridrih-umjetnica-i-aktivistica-klečavci-mole-djevicu-mariju-za-patrijarhat/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0c4jvdT0h4f5bmVCjJuvUi1aGR_tA4cGa120ZoCzUJbBn0nfSf1C6uxk_aem_xg5_qAFDsnjN-bRBwPK-mkw.

Zaključak

Sveobuhvatan i usklađen pristup zaštiti žrtava nasilja u Bosni i Hercegovini zahtijeva hitno jačanje zakonodavnih okvira, institucionalnih kapaciteta, te edukacije i zagovaranja. Jasna opredijeljenost svih razina vlasti i dionika u Bosni i Hercegovini preduvjet je za efikasnu zaštitu žena od nasilja. Povećana međunarodna saradnja i podrška civilnom društvu također su neophodni za dugoročnu održivost ovih mjera.

Prema izvještaju Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine iz 2023. godine, iako je uspostavljen zakonodavni i institucionalni okvir za zaštitu osnovnih ljudskih prava, problem rodno zasnovanog nasilja nad ženama ostaje razlog za zabrinutost. Nedostaci u postojećem pravnom okviru, njegova neadekvatna i neujednačena primjena, problemi u koordinaciji između različitih nivoa vlasti, kao i nedovoljni resursi za podršku žrtvama nasilja, i dalje predstavljaju ključne prepreke. Uprkos značajnim naporima pojedinih institucija i civilnog društva, i dalje u BiH ne postoji sveobuhvatan i usklađen zakonodavni okvir. Postojeći zakoni i politike u oblasti rodne ravnopravnosti nisu harmonizirani na nivou cijele Bosne i Hercegovine niti u potpunosti usklađeni s međunarodnim standardima. Nedostatak specifičnog prepoznavanja nasilja nad ženama kao rodno zasnovanog nasilja u zakonodavstvu ukazuje na to da strukturalna priroda ovog problema nije adekvatno adresirana. Zaštita od različitih oblika nasilja nad ženama nije ujednačeno obezbjeđena u cijeloj zemlji, što dovodi do nejednakosti i pravne nesigurnosti za žrtve.

Za razliku od Brčko Distrikta i Republike Srpske, koji su kroz izmjene krivičnih zakona kriminalizirali prisilne brakove, genitalno sakaćenje, uhođenje i zloupotrebu fotografija i videozapisa seksualnog sadržaja, Krivični zakon Federacije BiH ne sadrži slične odredbe. Dodatno, Krivični zakon Brčko Distrikta prepoznaje psihičko nasilje kao zasebno krivično djelo i uvodi konceptualno drugačiji pristup u odnosu na ostale dijelove zemlje.

Neophodno je hitno usklađivanje zakonodavstva s međunarodnim standardima ljudskih prava i zaštite žena. Posebna pažnja treba biti posvećena usklađivanju domaćih zakona sa principima postavljenim u Istanbulskoj konvenciji. Kroz edukaciju i podizanje svijesti moguće je suzbiti negativan uticaj antirodni pokreta.

Ove aktivnosti ne može i ne smije nositi samo civilno društvo u BiH, već je

.....

neophodno da i javne institucije i međunarodna zajednica prepoznaju i ozbiljno pristupe rješavanju ovog problema. Dodatno, podrška civilnom društvu, poboljšanje usluga za žrtve, te jačanje saradnje s međunarodnim partnerima, doprinijet će boljoj zaštiti ljudskih prava. Također, predlaže se ponovno iniciranje usvajanja progresivnih zakona koji su povučeni u RS i brzo donošenje novih zakona na kojima radi FBiH.

Usaglašavanjem zakona sa međunarodnim standardima, snažnim zagovaranjem i povećanjem svijesti moguće je osigurati efikasnu zaštitu prava žena i suzbiti rodno zasnovano nasilje u Bosni i Hercegovini.

.....

Helsinški parlament građana (HPG) Banja Luka je registrovan 16. avgusta 1996. godine kao lokalna nevladina organizacija u Republici Srpskoj/Bosni i Hercegovini. Od tog vremena HPG Banja Luka je aktivno uključen u promociju, jačanje i povezivanje civilnih inicijativa, radeći na pomirenju i osnaživanju marginalizovanih društvenih grupa za političko djelovanje na lokalnom i regionalnom nivou.

Svoju viziju HPG Banja Luka nastoji ostvariti djelovanjem kroz tri programska područja: Jačanje civilnog društva i transformacija javne vlasti u servis građana, Zalaganje za rodnu jednakost i Stvaranje uslova za intenzivnije uključivanje mladih u javni život.

Misija: Helsinški parlament građana Banja Luka je organizacija koja podržava i stimuliše autonomnost i slobodu svih građana uključivanjem marginalizovanih društvenih grupa u demokratske procese, naročito žena i mladih.

Vizija: Društvo jednakih mogućnosti za sve.

Prioriteti djelovanja:

Osnaživanje marginalizovanih grupa, posebno žena, mladih i manjinskih grupa, za političko djelovanje i unapređenje svog položaja u društvu

Uticaj na institucije vlasti u Bosni i Hercegovini radi unapređenja zakona i javnih politika prema ovim grupama

Povećanje zastupljenosti i bolja prezentacija žena, mladih i manjina u medijima

Jačanje svijesti građana i građanki u Bosni i Hercegovini o diskriminaciji marginalizovanih grupa i mehanizmima zaštite njihovih prava

Jačanje saradnje sa drugim organizacijama i institucijama u Bosni i Hercegovini, ali i na međunarodnom nivou

Približavanje obrazovnih programa, literature, znanja i vještina u vezi sa izgradnjom mira, razvojem civilnog društva i ljudskim pravima građanima i građankama BiH

Kontinuirano usavršavanje osoblja Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i rad na održivosti organizacije

www.hcabl.org

